

Annette Pedersen

Cand. mag. i dansk og filosofi/videnskabsteori,
Sprogcentret K.I.S.S.
anetq@oncable.dk

Rikke Jensen

cand. mag. i dansk med tilvalg i musik,
Sprogcentret K.I.S.S.
rikkej71@hotmail.com

Dictogloss i undervisningen

Vi vil her introducere og præsentere opgavetyperne dictogloss. Vi har erfaring med brugen af dictogloss i undervisningen fra vores arbejde som sproglærere (i dansk som andetsprog), og vi har i eksamenssammenhæng lavet en undersøgelse af learneres tilegnelse under arbejdet med denne opgavetype. Ud fra vores erfaringer med dictogloss vil vi her give en praktisk introduktion til opgavetyperne og ud fra praktiske eksempler belyse, hvordan dictogloss efter vores mening er interessant og sprogligt udviklende i andetsprogsundervisningen. Denne artikel er derfor ment som inspiration til brugen af dictogloss i undervisningen.

Hvad er dictogloss?

Dictogloss er en taskopgave, der tager udgangspunkt i en kort tekst (gerne med en pointe), som læses op eller afspilles to til tre gange for kursisterne. Under første oplæsning lyttes der kun, mens der under anden og evt. tredje oplæsning må tages notater. Derefter forsøger kursisterne i par eller smågrupper at rekonstruere den oplæste tekst så præcist som muligt, både hvad angår indhold og form. Hvis man finder det relevant, kan der i denne proces bruges ordbøger. Forhandlingerne skal resultere i et fælles skriftligt produkt, nemlig deres version af den oplæste tekst.

Arbejdets faser

Processen kan indledes med en før-fase: en fælles brainstorm/introduktion til tekstens emne, hvis man skønner det nødvendigt at aktivere learnernes ordforråd i forhold til tekstens emne.

Når teksten er læst op eller afspillet i klassen inddrages learnerne i smågrupper. Det kan være en fordel med tremandsgrupper, da det er et velegnet antal til at skabe diskussion, men så få, at man ikke kan 'skjule' sig. Når grupperne har et foreløbigt fælles produkt

(men ikke før), kan de gå rundt til de andre grupper og 'smug-kigge' på deres versioner, derefter kan gruppen gå tilbage og revidere deres egen version og forhandle sig frem til det endelige skriftlige produkt.

I efter-fasen diskuteres og sammenlignes gruppernes forskellige versioner i klassen, og man kan eventuelt også sammenligne med den oprindelige, oplæste tekst. Dette kan dog udelades, på trods af kursisternes ofte udtalte ønske om at se 'den rigtige løsning'; formålet med dictoglossopgaven i en undervisningssammenhæng er nemlig forhandlingsprocessen i højere grad end det færdige produkt.

Tekstvalg

En tekst til brug for dictogloss skal være en kortere tekst, gerne med en (sjov eller overraskende) pointe, da et handlingsforløb med en pointe er nemmere at huske og dermed rekonstruere. Sværhedsgraden skal være tilpasset kursisternes niveau. Teksten må ikke være for nem, så der ikke er nogen forståelsesproblemer og dermed ikke er noget behov for diskussion. På den anden side må teksten heller ikke være for svær, så diskussionen alene kommer til at dreje sig om indholdet, da opgavens formål jo blandt andet er at rekonstruere sprogligt og derigennem sætte fokus på form og blive opmærksom på det sproglige udtryk.

Dictogloss kan bruges på alle tre danskuddannelser og på alle niveauer, men tekstens sværhedsgrad må selvfølgelig afstemmes efter kursisternes sproglige kompetencer. Ligeledes må man på alle tre danskuddannelser naturligvis tage højde for, hvilket niveau kursisternes intersprog befinder sig på, da en tekst til begyndere naturligvis skal være mindre kompliceret sprogligt, end en tekst til kursister på slutmodulerne. Teksten skal således være hensigtsmæssig både i forhold til, hvor langt kursisterne er i deres danskuddannelse, og hvilken danskuddannelse der er tale om.

I vores konkrete eksempel har vi brugt en dictoglosstekst 'Huset der blev flyttet' fra undervisningsmaterialet 'Kryds - lærebog i dansk som andetsprog'. Man kan også selv finde kortere tekster, som er velegnede til dictogloss; f.eks. opfylder mange avisnotitser kravet om korthed og en pointe til slut.

Sproglige forhandlinger i praksis

For at give et indblik i, hvordan lernernes sproglige forhandlinger foregår under arbejdet med dictogloss, har vi her udvalgt nogle eksempler fra processen med at rekonstruere en dictoglosstekst. Eksemplerne viser, hvordan kursisterne i de sproglige forhandlinger har sproglig opmærksomhed og sætter fokus på form. (Denne fokus på form foregår som oftest på flere sproglige niveauer, f.eks. leksikalt, syntaktisk, grammatisk og morfologisk). Derudover vil vi med eksemplerne belyse, hvordan kursisterne bruger

forskellige indfaldsvinkler i deres arbejde med sproget, og hvordan de i deres forhandlinger trækker på hinandens sproglige viden og kompetencer. Endelig demonstrerer eksemplerne, hvordan en dictogloss åbner mulighed for, at det er kursisterne selv, der sætter det sproglige fokus.

Vores eksempler stammer fra en videooptagelse af tre learnere, der på dette tidspunkt alle var kursister på spor 3, midt, start (nu: danskuddannelse 3, starten af modul 3). De tre learnere er mellem 28 og 32 år, har været i Danmark i 2-3 1/2 år og har modtaget danskundervisning i 3-6 måneder. Joan er englænder, Danah er iraker og Boki er camerouner.

I landet eller på landet?

Det første eksempel er en diskussion af, hvilken præposition der skal bruges. Eksemplet er interessant, da det viser kursisternes sproglige opmærksomhed og deres fokus på form:

- J: (dikterende) om / at bo / på landet, mange præpositioner (SMILER)
B: i landet og på?
J: på (PEGER PÅ SINE NOTER) fordi jeg skriker [skriver] i og 'then' / jeg hører / på
D: på landet eller i?
J: jeg hører det (peger på sit øre)
D: vi kan se (SLÅR OP I ORDBOG)
J: fordi jeg 'I changed it, because I heard it'
D: jeg skriver det også / men eh (RYNKER PÅ NÆSEN OG SLÅR OP I ORDBOG)
(lidt senere)
D: ja, på landet, han bor på landet / det er rigtigt.

Joans viser, at hun har 'fokus på form', gennem sin humoristiske påpegning af, at der er mange præpositioner. Den sproglige opmærksomhed er dog ikke kun til stede under dictoglossens rekonstruktionsfase, hvilket man kan se på Joans argumentation: „På fordi jeg skriker i og then/ jeg hører / på“ og gentaget: „jeg hører det“. Joan henviser her eksplicit til dictoglossens lyttefase. Denne henvisning bliver endnu tydeligere, da Joan igen beskriver sin notateteknik under lytningen: „fordi jeg *I changed it, because I heard it*“.

Joan påpeger, at hun under lytningen har haft eksplicit fokus på netop denne præposition, idet hun under sidste lytning har kontrolleret sine notater og rettet netop denne præposition til *på*, hvor hun ellers først havde skrevet *i*. Som man kan se, fremmer opgavetyperne learners sproglige opmærksomhed, ikke bare i rekonstruktionsfasen, men også i opgavens lyttefase.

Samme passage viser også noget helt andet, den viser nemlig Danahs indfaldsvinkel. Danah har ligesom Joan skrevet 'på' i sine notater, men ikke haft samme opmærksom-

hed på netop denne form - og hun stoler hverken på sine egne notater eller på Joans forsikringer om, at det var 'på', men slår det op i ordbogen. Danah er en learner med en klart intellektuel tilegnelsesmåde, der nemt bliver frustreret over ikke-regelrette fænomener som f.eks. præpositioner. De to andre kursister stoler mere på deres egne fornemmelser og forsøger sig oftere med kreative ytringer.

Eksemplet viser, hvordan Danah bliver opmærksom på et sprogligt fænomen, som hun ikke selv havde været opmærksom på. Desuden viser eksemplet, hvordan kursisterne har nytte af hinandens resurser og forskellige indfaldsvinkler.

Passiv form?

Vores andet eksempel viser kursisternes forsøg på at rekonstruere sætningen „Men huset var for stort til at flytte, han måtte skære det i to stykker.“ De diskuterer, hvilket verbum der skal bruges, da ingen af dem hørte/genkendte verbet „at skære“, men midt i denne leksikalske problemstilling starter Danah en helt anden diskussion, idet hun foreslår, at sætningen skal være passiv.

- B: ... *I was just writing* / *so xx* / *you know* / han måtte
D: men det var huset / subjekt huset
B: nej
D: huset / ikke han
- (lidt senere)
D: (TIL B) men ikke husede / husede skulle skifte?
B: ja men
D: jeg tror det var / huset subjekt
B: ja men eh / må jeg sige noget / hvis huset er subjekt
D: (ja)
B: vi skal / øh vi skal bruge den passive / (STAMMER) den passive form med S
D: ja / ja ja ja
B: så her / fordi vi ikke / og hvis det er huset
D: (PEGER PÅ HANS PAPIR) okay / men du hørte den sætning?
B: ja ja
D: du hørte den
B: ja
D: okay
B: fordi hvis det var huset her
D: (ja / ja altså det er godt / men) jeg har hørt / huset var / i begyndelsen
- (lidt senere)
D: huset skulle skifte / splittes
J: *no I think* han måtte splitte
B: hvis du siger / huset skulle splittes / fordi det var også

- J: fordi det var *han*
 B: ja / *and* også
 D: (det var han?)
 B: det var han
 J: det var passiv
 B: *and* også / to stykker / fordi hvis du bruger passiv her / og du glemme to stykker
 D: nej vi kan
 B: og uden ja desuden
 D: vi kan / huset splittes i to stykker
 B: æh?
 D: vi kan det // okay / (SKRIVER) han måtte splitte
 J: huset
 D: huset

Danah starter en diskussion om passiv ved at foreslå, at huset skal være subjekt i den pågældende sætning: „men det var huset / huset subjekt“ og hun uddyber: „huset / ikke han“. Hendes forslag afvises i første omgang, men hun bringer ideen på banen igen lidt senere: „husede skulle skifte?“ „jeg tror det var / huset subjekt“.

Denne gang svarer Boki mere udførligt, idet han forklarer hende, at ‘huset’ som subjekt i sætningen ville resultere i en passivkonstruktion „hvis huset er subjekt“ „vi skal / øh vi skal bruge den passive / den passive form med S“. Her formulerer Boki en grammatisk regel i forhandlingen. Danahs respons på denne forklaring „ja / ja ja ja“ viser, at hun kender reglen, og at hendes forslag om, at huset skulle være subjekt, netop var et udtryk for, at Danah ønskede at bruge passiv.

Danah henlægger imidlertid forslaget efter at have set Bokis noter og forsikret sig om, at han virkelig hørte en aktiv sætning „okay / men du hørte den sætning?“ „du hørte den?“ Danah accepterer den aktive sætning, men fastholder dog, at hun hørte sætningen i passiv: „jeg har hørt / huset var / i begyndelsen“.

Danah stopper da heller ikke forhandlingen, men prøver senere under nedskrivningen for tredje gang at få den passive sætning med, denne gang ved at foreslå et passivt eksempel: „huset skulle skifte / splittes“. Boki afviser det igen, med et mod-eksempel „*no I think* han måtte splitte“.

Derpå forklarer Boki igen, at Danahs sætning er passiv (så er vi tilbage ved den eksplícite regelformulering), og denne gang støttes han af Joan, som både hjælper med forklaringen „det var passiv“ og selv insisterer på, at subjektet i sætningen skal være ‘han’: „fordi det var *han*“.

For endeligt at afslutte forhandlingen forsøger Boki at argumentere for, at passivformen ville være uforenelig med de 'to stykker', som de allerede er blevet enige om: „fordi hvis du bruger passiv her / og du glemme to stykker“. Boki argumenterer her med et forsøg på regelformulering (om end hans hypotese om en regel ikke er i overensstemmelse med målsproget). Men dette sidste argument afvises blankt af Danah: „nej vi kan“, hvorefter hun for at bevise sin påstand laver eksemplet: „vi kan / huset splittes i to stykker“ og konstaterer: „vi kan det // okay / (SKRIVER) han måtte splitte“. Danahs afvisning bygger på hendes eksempel. Som det sidste citat viser accepterer Danah dog omsider, at sætningen skal være aktiv, selv om hun klart afviser Bokis sidste argumentation.

Selv om det kan være svært at følge med i forhandlingens gang, kan man i Boki og Danas forhandlinger se, at kursisterne bruger mange forskellige indfaldsvinkler til de sproglige fænomener. Der bruges både eksempler, regelformulering og trækkes på mere kreative ytringer - og der er intet problem i at afvise et regel-baseret argument med et eksempel. Kursisterne holder sig ikke til den samme tilgangsvinkel, men skifter strategi som det bedst tjener dem i forhandlingen.

Dette eksempel viser meget klart, hvordan learnerne selv sætter sprogligt fokus i arbejdet med dictogloss. Kursisterne diskuterer indgående, om der skal bruges passiv eller ej, og hvordan en passiv sætning i givet fald skal konstrueres. Denne diskussion udspringer alene af kursisternes eget fokus, idet den oplæste tekst slet ikke indeholdt nogen passivkonstruktioner. Underviseren er således uden indflydelse på, hvilke sproglige fænomener kursisterne diskuterer, og der kan hermed opstå diskussioner, man som underviser ikke umiddelbart ville have forventet ud fra den givne tekst - diskussionen tager alene udgangspunkt i de enkelte kursisters viden og kompetencer. Lærerens rolle er under arbejdet med dictogloss at være sproglig konsulent, der kan hjælpe kursisterne videre, men uden at give 'de rigtige svar'. Man må således som underviser holde sig i baggrunden og være åben over for kursisternes valg af fokus.

Hvorfor bruge dictogloss i undervisningen?

Dictogloss egner sig godt til en kommunikativ undervisning, idet den fordrer sproglige forhandlinger learnerne imellem. Dictoglossens styrke er, at opgaven skaber et frirum for diskussion, hvori learnerne selv sætter sprogligt fokus. Deres opmærksomhed rettes mod sprogets form igennem de sproglige forhandlinger. Kravet om et fælles produkt fordrer samarbejde og dermed mundtlige forhandlinger om (og på) målsproget. Som vores eksempler viser, trækker learnerne i deres arbejde med opgaven på et bredt spektrum af kompetencer og på hinandens sproglige resurser. Alt i alt bidrager aktiviteten til at øge learnernes sproglige bevidsthed og styrke deres kommunikative kompetence. Og så er det også sjovt!

Mere litteratur om dictogloss

- Mette Ginman og Lisbeth Egerod Hubbard: "Kryds – lærebog i dansk som andet-sprog". Akademisk forlag, 2001.
Dette materiale er beregnet til spor (danskuddannelse) 2 og 3. Dictoglossen brugt i denne artikels eksempler stammer herfra.
- Birthe Larsen: "Lyt og skriv – Lytning med fokus på form", i Sprogforum, nr. 22, DPU, januar 2002.
Dette nummer har lytteforståelse som tema, og denne artikel omhandler dictogloss.
- Inger Lindberg: "Interaktion med fokus på form", Besyv nr. 8, januar 2000. Dansk Magisterforening.
En god introduktion til anvendelse af dictogloss i praksis på alle spor/dansk-uddannelser og til den bagvedliggende teori.
- "Spor 1", "Spor 2" og "Spor 3", Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie nr. 26, 27 og 28.
Dictogloss er nævnt under skrivning og i alle tre hæfter indeholder ordlisten bagst en beskrivelse af fremgangsmåden for dictogloss.
- "Undervisning i andetsproglæsning og –skrivning", Uddannelsesstyrelsens tema-hæfteserie nr. 26, 2001.
Kapitel 5 handler om "fokus på form" og i opgavedelen er der et eksempel på en dictogloss.